

Анотації

Досліджено особливості прояву агресивності, способи розв'язання конфліктів у юнаків та дівчат з різними типами акцентуацій характеру, які скоїли насильницькі злочини.

В работе исследовано особенности проявления агрессивности, способы разрешения конфликтов у юношей и девушек с различными типами акцентуаций характера, которые совершили насильственные преступления.

Peculiarities of aggressiveness, ways of resolving conflicts between young men and women of different psychological types who had committed violent crimes, were researched in this article.

УДК 159.9.018

Г. В. ПОПОВА,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ МІЛІЦІЇ З РІЗНИМ СТАВЛЕННЯМ ДО РОБОТИ

Екстремальні умови діяльності тісно пов'язані з виникненням надмірної емоційної напруги, яка може призводити до різних форм психічної і фізичної дезадаптації. Діяльність міліціонерів часто супроводжується дією несприятливих фізичних і психологічних чинників, що викликають виражений стрес. Серед чинників робочого середовища, що несприятливо впливають на самопочуття, настрої, емоційний стан і, як наслідок, на здоров'я і діяльність працівника органів внутрішніх справ (далі – ОВС), необхідно вказати великі фізичні і психічні навантаження, високу відповідальність за рішення, що ухвалені в стислий час, загрозу життю і здоров'ю працівника. Окрім перерахованих несприятливих умов праці, на міліціонера негативно впливає низька оцінка суспільством, державою цінності його зусиль, низька соціальна захищеність його самого і його сім'ї.

Профілактика нервово-психічних розладів і психосоматичних захворювань у осіб із професійно високим рівнем емоційно-стресових навантажень є **актуальним** завданням у системі ОВС.

Метою даної роботи є дослідження впливу психопрофілактичної програми на емоційну сферу особистості працівника ОВС.

Система оцінювання професійного стресу припускає, що стрес на робочому місці виявляється на різних рівнях – соціокультурному, організаційному, робочому, міжособовому, психологічному, біологічному, фізичному [1]. Зв'язок професійного стресу із захворюваннями важко довести, оскільки все ускладню-

ється індивідуальними характеристиками працівників і стресорами, що не стосуються роботи. Проте існує підтвердження того, що професійний стрес пов'язаний із втратою працездатності і зростанням захворюваності працівників. Це свідчення двох видів: психологічні й соціальні наслідки професійного стресу та хворобливі стани, пов'язані з ним.

Багато досліджень показали, що професійний стрес супроводжується психофізіологічним збудженням. Наприклад, було виявлено, що напружене робоче середовище пов'язане з гіпертензійним синдромом, підвищеним холестеринном у сироватці крові, збільшенням маси лівого шлуночка, високою концентрацією катехоламінів, високою концентрацією фібриногенів у плазмі. Надмірна напруга сприяє розвитку психосоматичних захворювань і також є чинником соціальної дезадаптації (ризик підвищеного вживання тютюну й алкоголю). Відомо, що високе робоче навантаження не є критичним для здоров'я, якщо працівник контролює ритм роботи і супутні процеси. Навпаки, у тих, чий ритм роботи і навантаження високі, а контроль над ними слабкий, збільшується ризик ішемічної хвороби серця і підвищення тиску порівняно з тими, чия діяльність не характеризується такими рисами [1; 2].

Професійний стрес спричиняє негативні психологічні наслідки. В результаті постійного професійного стресу знижується рівень упевненості в собі, падає працездатність. Великі навантаження, часті фрустрації на роботі можуть викликати синдром фізичного й емоцій-

ного виснаження (вигорання), який призводить до розвитку фізичних хвороб, низької професійної моралі, частих прогулів і низької продуктивності, зловживання алкоголем і наркотиками. Виникають конфлікти в сім'ї та різні емоційні проблеми (депресія, фрустрація, відчуття «загнаності» тощо) [1; 3]. Вигорання поширене серед фахівців, що працюють із людьми: правоохоронців, учителів, соціальних працівників, психологів, медперсоналу тощо.

Індивідуальний стресовий сценарій піддається змінам і корекції. Практична психологія стверджує, що кожна психічно здорова людина, порівнюючи власні ресурси, можливості, потреби, здатна виробити свій індивідуальний стиль життя, що сприяє профілактиці деструктивного стресу і використанню можливостей евстресса. Сутність психопрофілактичної роботи полягає в тому, щоб ознайомити людину з власними психічними особливостями, психофізичними ресурсами, можливостями протидії негативним впливам навколишнього світу і оптимізації внутрішньої душевної рівноваги, професійній діяльності [3].

Важливою частиною психологічної підготовки працівників ОВС є формування у них індивідуального досвіду емоційно-вольової стійкості і саморегуляції, здатності мобілізуватися, концентруватися і свідомо долати в собі відчуття страху, тривоги, хвилювання й невпевненості при виконанні різноманітних службових завдань, знімати залишкову напругу соціально прийнятними способами [4; 5].

Мета нашого дослідження – виявити можливості психопрофілактичної дії на емоційну сферу особистості при проведенні групових занять із працівниками патрульної служби міліції (далі – ПСМ). У ході дослідження було поставлено таке основне завдання: вивчити психодинамічні характеристики емоційної сфери працівників із різним емоційним ставленням до поняття «робота» до і після проходження циклу психопрофілактичних занять.

Для вирішення поставленого завдання були використані такі методики: анкетування; тест Люшера; кольорний тест відносин [6]; метод розрахунку психодинамічних коефіцієнтів [7].

У дослідженні взяли участь 44 працівники міліції батальйону ПСМ Кременчуцького ГО УМВД України в Полтавській області (всі

учасники чоловічої статі; їх вік становив від 22 до 37 років).

Із дослідженими був проведений цикл з 12 психопрофілактичних занять, що включали такі напрями з удосконалення саморегуляції:

- самодіагностика свого стану, навчання позиції цілеспрямованої рефлексії;
- конфлікти, шляхи усунення;
- стрес: причини його виникнення і можливості його подолання;
- способи позитивного конструктивного мислення (на основі ідей А. Елліса);
- техніки релаксації для самостійної регуляції станів (м'язова релаксація, дихальні вправи, візуалізація, кольорна медитація тощо).

У ході анкетного опитування працівникам ПСМ були поставлені питання про взаємозв'язок професійного стресу із станом їх здоров'я і про необхідність психопрофілактичного навчання прийомам саморегуляції. За результатами встановлено, що 84 % опитаних працівників ПСМ усвідомлюють взаємозв'язок стресу із станом власного здоров'я, 78 % опитаних усвідомлюють важливість пропонованої психопрофілактичної роботи, спрямованої на оптимізацію їх саморегуляції.

У ході дослідження до кожного заняття і після нього проводився тест Люшера (8 кольорів). На підставі даних тесту підраховувалися психодинамічні коефіцієнти: активності, дезадаптованості, вольової напруженості, конструктивності поведінки, вибірковості й дистантності спілкування, опірності.

На підставі результатів тесту кольорних виборів (поняття «робота», «Я», «моє здоров'я») ми розподілили всіх випробовуваних на дві групи згідно з їх емоційним ставленням до поняття «моя робота»: група 1 – випробовувані з негативним емоційним ставленням до роботи (26 осіб), група 2 – випробовувані з позитивним ставленням до роботи (18 осіб). Було проведено порівняння вираженості деяких психодинамічних коефіцієнтів у цих групах до і після циклу психопрофілактичних занять (див. табл.). Також порівняли ці групи між собою за всіма показниками, що дало можливість судити про вираженість професійного стресу у випробовуваних, які по-різному ставляться до власної професійної діяльності.

Значення психодинамічних коефіцієнтів у працівників ПСМ із сприятливим і несприятливим емоційним ставленням до поняття «моя робота»

Коефіцієнт	Група 1		Група 2		t 1-3	P 1-3
	До	Після	До	Після		
К. дезадаптованості ↓	0,35	0,34	0,9	0,98	0,79	–
К. конструктивності поведінки ↑	1,09	0,97	0,36	0,43	3,32	0,05
К. вольової напруженості ↓	0,4	0,45	0,82	0,39	1,1	–
К. вибірковості спілкування ↓	0,23	0,28	0,38	0,38	2,5	0,05
К. опірності ↓	0,22	0,26	0,39	0,43	2,13	0,05

↑ – сприятливі значення при високих показниках коефіцієнта;
 ↓ – несприятливі значення при високих показниках коефіцієнта.
 Всі коефіцієнти змінюються в межах від 0,07 до 2,67.

Коефіцієнт дезадаптованості розраховується як результат від ділення рангового місця жовтого кольору у ряді розкладки кольорів за переважанням на суму рангових місць синього і чорного кольору за тестом Люшера. Високі показники свідчать про високу дезадаптацію. Коефіцієнт дезадаптованості в обох групах має низькі значення. Це характеризує обидві групи випробовуваних, незалежно від їх емоційного ставлення до своєї роботи, як людей із високим рівнем адаптації в ситуаціях, що виникають до вимог, що пред'являються. Незалежно від емоційного ставлення до своєї роботи, працівники ПСМ справляються з вимогами правоохоронної діяльності. Зв'язків з дією психопрофілактичних занять не виявлено.

Коефіцієнт конструктивності поведінки обчислюється як результат ділення рангового місця чорного кольору на суму рангових місць фіолетового і синього кольору. Низькі оцінки свідчать про незадоволеність обставинами, що склалися, схильності звинувачувати у всьому оточуючих, до яких формується презирливе ставлення. Коефіцієнт конструктивності поведінки має високі значення в обох групах, проте в осіб першої групи даний коефіцієнт вищий, ніж у представників другої групи. Відмінності досягають статистичної значущості (при $p \leq 0,05$). Можливо, випробовувані першої групи об'єктивніше сприймають діяльність. Після профілактичних занять у представників другої групи спостерігається деяке зростання коефіцієнта конструктивності поведінки.

Коефіцієнт вольової напруженості обчислюється як результат від ділення рангового місця зеленого кольору на суму рангових місць жовтого і коричневого кольорів. Високі

значення коефіцієнта характерні для людей, у яких сила волі й опірність переобтяжені, переважає відчуття виснаженості, нездатність ухвалювати рішення, можливе виникнення відчаю. У представників другої групи під впливом занять коефіцієнт знизився.

Коефіцієнт вибірковості (або уникнення спілкування) в обох групах має низькі значення. У представників першої групи даний коефіцієнт нижчий, ніж у представників другої групи. Відмінності досягають статистичної значущості (при $p \leq 0,05$). Спостережувана відмінність характеризує представників першої групи як працівників, що чинять більший опір зовнішнім діям, мають більшу стійкість. Дія занять на вираженість коефіцієнта не виявлена.

Коефіцієнт опірності розраховується за допомогою ділення рангового місця зеленого кольору на суму рангових місць коричневого і чорного кольорів. Високі значення свідчать про переважаність проблемами, прагнення все забути, відновити сили в спокійній обстановці. В обох групах показники коефіцієнта низькі. Істотного впливу психопрофілактичних занять не виявлено.

Висновки. Більшість працівників ПСМ, що брали участь у дослідженні, бачать взаємозв'язок стресових ситуацій з особистим здоров'ям і готові працювати над своїм емоційним реагуванням для зменшення впливу стресу на їх життя.

За даними колірного тесту відносин близько 60 % випробовуваних негативно ставляться до своєї роботи, що свідчить про негативну напруженість. У працівників ПСМ, які емоційно негативно ставляться до своєї професійної діяльності, меншою мірою позитивно змінюються показники емоційної сфери

після психопрофілактичних занять, ніж у працівників із позитивним емоційним ставленням до своєї професійної діяльності, про що свідчать сприятливі зміни психодинамічних коефіцієнтів. Тобто у групи працівників ОВС, що негативно сприймають поняття «робота», виникає бар'єр у сприйнятті психопрофілактичної інформації. Для працівників із негативним сприйняттям власної професійної діяльності

при проведенні психопрофілактичної роботи необхідно вводити теми, пов'язані з вищими рівнями саморегуляції (на ціннісно-смысловому рівні), що може сприяти переосмисленню і конструктивному перетворенню ставлення до своєї роботи та зникненню бар'єру в сприйнятті психопрофілактичної інформації.

Література

1. Гринберг Дж. Управление стрессом / Дж. Гринберг. – 7-е изд. – СПб. : Питер, 2004. – 496 с.
2. Бодров В. А. Информационный стресс / В. А. Бодров. – М. : ПЕР СЭ, 2000. – 352 с.
3. Водопьянова Н. Синдром выгорания. Диагностика и профилактика / Н. Водопьянова, Е. Старченкова. – СПб. : Питер, 2005. – 336 с.
4. Думко Ф. К. Професійно-психологічна підготовка співробітників ОВС / Ф. К. Думко, Г. Є. Запорожцева ; за ред. Ф. К. Думка. – О. : НДРВВ ОІВЕС, 2000. – 47 с.
5. Лефтеров В. О. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ : монографія / В. О. Лефтеров, О. В. Тимченко. – Донецьк : ДІВС МВС України, 2002. – 324 с.
6. Эткинд А. М. Цветовой тест отношений и его применение в исследовании больных невротами / А. М. Эткинд // Социально-психологические исследования в психоневрологии. – Л. : НИИ психоневрологии, 1980. – С. 110–114.
7. Сочивко Д. В. Психодинамика личности / Д. В. Сочивко. – М. : ПЕР СЭ, 2003. – 256 с.

Надійшла до редколегії 11.09.2009

Анотації

Наведено результати вивчення неусвідомлюваних характеристик емоційної сфери особистості працівників міліції з різним емоційним ставленням до поняття «робота» до і після проходження циклу занять із саморегуляції.

Приведены результаты изучения неосознаваемых характеристик эмоциональной сферы личности работников милиции с разным эмоциональным отношением к понятию «работа» до и после прохождения ими цикла занятий по саморегуляции.

Some results of unrealized characteristics' research of policeman personality's emotional sphere with different emotional attitude to the concept of «work» before and after training course on self-regulation are presented.

УДК 159.92

О. А. ГУЛЬБС,

*кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології*

Краматорського економіко-гуманітарного інституту

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЮ СФЕРОЮ

Виходячи з того, що методологічною основою даного дослідження є системний підхід до проблеми управління освітою, ми розглядаємо психологічні особливості реалізації системного підходу в управлінні соціально-педагогічною сферою. Об'єктивна реальність системи освіти становить собою сукупність взаємопов'язаних елементів (об'єктів), кожний із яких нерідко є складним новоутворенням. Об'єкти і явища соціально-педагогічної сфери являють собою динамічні системи – цілісні сукупності з різноманітними відносинами, яким властиві єдність, стійкість і мінливість.

Аналіз сучасних концепцій теорії управління і класифікацій основних функцій управління в освіті дозволяє виділити дві групи. До першої групи входять функції, що забезпечують стійке, стабільне функціонування організаційної основи системи освіти. Згідно з цією функцією система освіти розвивається, але розвиток забезпечується поліпшенням лише існуючих процесів або окремими ініціативами. У цьому випадку механізми управління освітою мало змінюються або змінюються спонтанно. Другу групу формують функції, що забезпечують цілеспрямований розвиток